

Ziyaeddin Fahri FINDIKOĞLU; Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Prof. Hilmi Ziya ÜLGEN, Doçent Dr. Mehmet TAPLAMACIOĞLU; Siyasal Bilgiler Fakültesinden Prof. Dr. Yavuz ABADAN, Prof. Bedri GÜRSOY, Doçent Dr. Nermin ABADAN katılmıştı.

İtalyan hükûmeti ve İtalyan Sosyoloji derneği kongre üyelerinin ağır lanmaları için gerekli tedbirler almış, bu meyanda Milano'daki Scala operasında özel bir bale gecesi ile Como gölünde günlük bir gezi, 'Stresa'da çok zengin bir kitab sergisi hazırlanmıştı. Bundan başka delegeler İtalya'nın sosyal yardım sahasındaki bellibaşlı meselelerini, bu arada işletmecilik alanında örnek bir müessese sayılan Olivetti fabrikalarını gezmek imkânı bulmuşlardı. Kuzey İtalya'nın en güzel gölü sayılan Laggio Maggiore'nin en şirin bir yerinde olan Stresa, kongre delegeleri için yorgunluklarını giderecek nefis manzaralar ihtiva etmesi bakımından da cazip bir toplantı yeri teşkil etmişti.

Milletlerarası Hukuk ve Sosyal Felsefe Kongresi (Eylül 1959)

Milletlerarası Hukuk ve Sosyal Felsefe derneği (Internationale Vereinigung für Rechts - und Sozialphilosophie) ellinci yıldönümünü kutlamak gayesile 27 Eylül - 1 Ekim tarihleri arasında Viyana'da toplandı.

Stresa'daki Sosyoloji kongresinden farklı olarak bu kongrede hiç bir seksiyon kurulmayıp, genel tartışmaya sunulan raporlar bir kül olarak ele alınmış ve bütün delegelerin iştirakile tartışılmıştır. Kongreye hâkim ana teması olarak «*Hukuk normu ve sosyal bünye*» seçilmiştir.

Viyana üniversitesinin eski binasında yapılan açış töreninde Finlandiyalı Prof. BRUSIİN, Milletlerarası Hukuk ve Sosyal Felsefe derneğinin elli yıllık bilânçosunu çizdi. Aynı gün öğleden sonra bugünkü Viyana üniversitesinin Hukuk Fakültesinde normal oturumlara başlandı ve ilk olarak İspanya'nın Santiago de Compostella üniversitesinden Prof. LACAMBRA «*Sosyal bünye ve hukukun şekilleri*» adlı tebliğini okudu. LACAMBRA hukuku sosyal hayatın bir şekli olarak tarif ettikten sonra her sosyal problematiğin bir hukukî çözüm yolunun bulunduğunu kaydetti. Başka bir deyimle hukuk, sosyal bir durumun belli bir şekle uygun olarak düzenlenmeğe çalışır. Böylece hukuk sosyal bünyesinin bir şekli olduğu kadar muhteva bakımından hukuk sosyal hayatın da bir unsurudur.

LACAMBRA bundan sonra sosyal bünyenin şekillenmesinde toplum ile devlet arasındaki münasebete işaret etti. LACAMBRA'ya göre her sosyal bünye menfaatbirliği, cemaat ve teşkilât gibi sosyolojik ana şekillerinden biri veya birkaçının hâkimiyeti ile taayyün eder. Bunun hukukî yoldaki karşıtı şu üç hukukî bütünleme hukuku ve tâbi kılıcı, tanzim hukuku. Koordinasyon hukuku. toplam içindeki menfaatbirliğinin yaşama şekline, sosyal bütünleme hukuku cemaate ve tanzim edici teşkilâta tekabül etmektedir.

İçinde yaşamakta olduğumuz devir artık TÖNNIES'in anlamında tarif edilen bir «cemiyet» olmaktan çıkmış, «teşkilât» ın hâkimi olduğu bir toplum halinde gelmiştir. Son zamanlarda «sunî bir tabiat» dan bahsedilmektedir. Buna ülkü olarak «sunî toplum» tekabül eder. Sosyal hayat bir uçtan bir uca organize edilmekte ve «sosyoteknik» sadece çalışma ve sağlık alanlarına değil, bütün siyasî hayata da tatbik edilmektedir. Günümüzün en göze çarpan fenomeni, ferdî hayatın «rasyonel şekilde düzenlenmiş makro teşkilâtlar» çerçevesinde cereyan etmesidir. Bu durum dolayısıyla bugün en sık rastladığımız hukukî şekiller, idare hukuku alanından gelmektedir. Âmme hayatının artan ölçüde görevsel bir esasa dayandırılması, idarenin genişleyen hâkimiyetine tekabül etmektedir. Devletin «hizmet edici» görevi ön plana geçmiştir ve her vatandaşın ana talebi devletin sağlamış olduğu bu âmme hizmetlerinden eşit ölçüde faydalanma hakkıdır. Başka bir deyimle, teşkilâatlanma ön plana geçmektedir. Teşkilâtlar ise ancak tâbi kılıcı (subordination) normları ile işleyebilmektedirler. Bu sebeble günümüzün hukuku daha çok tâbi kılma (subordination) esasına dayanmaktaydı. Bundan başka kanunî yoldan değil, daha çok hukukî yoldan düzenlemeğe çalışan sayısız bürokratik tedbirler de teşkilâatlanmanın bu üstünlüğünün ifadesidirler.

Kongrenin ikinci günü Belgrad üniversitesi profesörlerinden Dr. Radomir LUKIÇ'in «*Sosyal bünye ve hukuk ile devletin inkirazı*» konusundaki tebliğ çok canlı tartışma ve fikir teatilerine yol açmıştır. LUKIÇ'in baştan aşağı Marksist ideolojisine sadık olarak naklettiği tezin ana fikirleri şöyle özetlenebilir: Devlet, fizikî cebir tekeline sahip bir teşkilât; hukuk ise devletin cezaî müeyyideler yolu ile tasvib ettiği düzenin ifadesidir. Acaba bu anlamdaki devlet ve hukuk belli bir sosyal bünyenin yok olması ile birlikte çöküp gidecek midir? LUKIÇ bu oluşun yavaş olacağını ve sosyal sınıflar ortadan kalkıncaya kadar sosyalist devlet ve sosyalist hukukun karmaşık bir karakter taşıyacağını belirtti. Sözcü bundan sonra MARX ve ENGELS tarafından gerçekleştirilmesini arzuladıkları bu nihaî gayenin markist çevrelerinden farklı kanaatlere yol açtığını işaret etmişti. Nitekim sosyal demokratlardan Kautsky ve Cenow devlet

ve hukukun çöküşünün pratik bir şekilde ele alınamıyacak derecede uzak bir ihtimal olduğunu belirtmişlerdir. LENİN bu görüşe hiç bir zaman katılmayıp sınıfların ortadan kalkmasından sonra da devlet ve hukukun bâki kalacağını söylemiştir. Diğer Sovyet nazariyeciler ise devlet ve hukukun idamesini sosyalist merkezî plânlama ekonomisinin bir zarureti saymaktadırlar. Nihayet STALİN devletin, kapitalizmin sosyalist memleketleri çevrelediği müddetçe, muhafaza edilmesi zaruretine kani idi. LUKİÇ daha sonra Batılı hukukçulardan KELSEN'in görüşlerine geniş yer ayırmıştı. KELSEN de komünist planlı ekonominin devlet ve hukukun devamını gerektirdiğini, istihsalin aslâ bütün insanların ihtiyaçlarının karşılamıyacağını ileri sürmektedir.

LUKİÇ gerek Marksist fikir adamları, gerekse KELSEN gibi batılı düşünürlerin aksine olarak, MARX'ın ana doğmasına tâvizensiz şekilde sadık olduğunu belirtmişti. LUKİÇ'e göre teknik alandaki gelişmeler, bilhassa automation bundan sonra bütün fertlerin ihtiyaçlarını karşılamaya yetecektir. Merkezci bir plânlı ekonomi sistemi için hukuk ve devletin muhafazasına ihtiyaç yoktur. Onun yerine merkezi bir sosyal teşkilât kâfi gelecektir.

LUKİÇ'in üzerinde önemle durduğu diğer bir mesele MARX'ın öngörüşüne uyararak bürokrasinin devletin inkirazına karşı en fazla mukavemet edeceği hususudur. Bu sebebledir ki bütün sosyalist memleketlerde olduğu gibi Yugoslavya da bürokratizme karşı şiddetli bir mücadeleye girişmiştir.

LUKİÇ bilhassa Sovyet ve Yugoslav bilginler arasındaki teorik görüş farklarının sadece teferruata ait olduğunu, buna karşılık sanıldığı gibi aksine olarak prensiplerde herhangi bir ihtilâl olmadığını açıkladı. Ona göre her iki memleket bilginleri kapitalist çemberleme hareketinin bazı devlet fonksiyonlarının süresini uzatmakta olduğunda müttefiklerdir. Asıl görüş farkı Yugoslav nazariyecilerinin Sovyet ilim adamlarına nazaran inkirazın daha süratle gerçekleşeceği ve devlet görevlerinin sosyal teşkilâtlara devretmenin bu çöküşü hızlandıracağı sanısında toplanmaktadır.

LUKİÇ'in tebliği kongre delegelerin çoğunluğu tarafından oldukça sert tenkitlere uğramıştır. Finlandiyalı Prof. BRUSİN, Marx'ın ana tezlerinin deney yolu ile nerede ispatlanmış olduğunu sordu. Avusturyalı âmme hukukçusu Prof. ERMACORA sözcünün herşeyden önce MARX'ı yanlış yorumladığına işaret etti. MARX orijinal yazılarında siyasî olan ve olmıyan devlet arasında bir fark gözetlemektedir. MARX'a göre insandan uzaklaşan, sunî, liberal devlet kaybolacak, fakat asıl kalacaktır. Bununla beraber bu tefrik daha ENGELS'den itibaren kaybolmaktadır. Saarbrücken üniversitesinden Prof. MAIWALD'e göre emir

veren ve emir alanlar daima olacaktır. Sınıfsız bir toplumda emir verme imtiyazı sadece farklı ellere geçecektir, dolayısıyla sınıfların ilgası gerçek halde bir şey ifade etmemektedir. Nitekim Marksist ideolojisini benimsemiş olan topluluklarda idareci ve uzmanların hâkimiyeti kendini şiddetle duyurmaktadır. Teknoloji ve automation ise ancak ihtisaslaşmayı arttırmaktadır. Böylece çalışma münasebeti kumanda verme ve onu idare etme gibi ikili bir hüviyet kazanmaktadır. Dolayısıyla devletten çöküşünde ısrar etmek bir ütopyayı gerçekleştirme iddiasından ileri bir değer taşımamaktadır.

Marksist tefekkürün realizmden uzak mantığını belirtmeğe çalışan Amerikalı profesör COWAN sözcüye şu soruları tevcih etmiştir: 1) Dünya devamlı bir değişme ortasında bulunduğu halde markizm bu olayları neden bilmemezlikten geliyor? 2) Marksizm doktrini mutalarını neden gayri ilmî bir sosyolojiye dayatmaktadır?

Türk delegesi (N. ABADAN) devlet kudretinin zayıflatılması için sadece Marksistlerin değil, Birleşik Amerika'da meslek memurluğunu ganimet sistemi ile lağvetmiş olan Andrew JACKSON'un da teşebbüs ettiğini, ancak modern toplumda ikinci sistemlerin kuvvetlendiğini, ekonomik iş alanında uzman ve eksperlere geniş yer ayırabilen «tertiaire» sektörün kabardığına işaret etmiştir. Automation işbölümünü daha rasyonel bir hale getirmekle beraber, aynı zamanda bu tesisleri yönetecek idarecilere karşı duyulan ihtiyacı artırdığını, bu itibarla ideoloji farkları bir yana, merkezci bir planlı ekonomi sisteminin liberal bir sistemden farksız şekilde devlet kudretine dayanan bürokratik yapılara muhtaç olduğunu belirtmiştir. N. ABADAN'a göre sosyal sınıfların zorumlu olarak ortadan kalkacağı kehanetine gelince, Marksist toplumlar mülkiyete sahip olmamalarına karşılık DJİLAS'ın belirttiği gibi emir verme tekeline sahip yeni bir sınıfa kavuşmuşlardır. Devletin inkiraz edeceğini ileri sürerek yeni ve zecire dayanmayan bir sosyal teşkilâtın onun yerine geçeceğini iddia etmek, ütöpik bir tasavvurda devlet kelimesi yerine diğer bir terim kullanmaktan başka bir şey değildir.

Kongreye sunulan üçüncü tebliğ B. A. D. Newark üniversitesinden ve ünlü düşünür Roscoe POUND'un muakibi sayılan Thomas A. COWAN tarafından «*Tecrübi hukuk: ilim, ahlâk, kanun*» konusunda verilmişti. Amerika'nın piştarlığını yapmakta olduğu pragmatizm cereyanının tipik bir temsilcisi sayılan COWAN, modern ilmin yeter ölçüde deneylere yer vermediğini, uzun yüzyıllar boyunca muğlak bir idealizm ve pratik sağ duyuya dayanan amprisizmi benimsemiş hukuk ve ahlâkın da tecrübî, ilmî bir rejime tâbi olma zamanının geldiğini ifade etmiştir. COWAN'a göre onaltıncı yüzyıldan sonra başlayan yeni çağ gayri şahsileşti ve onun

karakteristiği evrensellik, yeknesaklık, tekerrür ve yayılma eğilimleri olmuştur. 19 cu yüzyıl, mihanikleşme oluşunun zirvesinde zıd kuvvetler getirmiştir. Psikoloji ve sosyoloji, ilim alanına girdikten sonra bilgin olduklarını iddia eden kimselere tesir eden psikolojik ve sosyolojik kuvvetlerin de ilme tesir ettikleri anlaşılıyor. Dışta yatan tabiat yerine ilmi oluşta rol alan ilim adamının da oynadığı rol önem kazanmağa başlamıştır. Bu tarihten itibaren ilim adamının yaptığı işin *karar verme olduğu* anlaşılmıştır. COWAN işte bu düşünce yolundan hukuk ve ahlâk alanında karar verenlerin hareketlerine tesir eden saikleri bir *karar verme teorisi* yardımı ile ölçülebileceği kanaatine varmıştır. COWAN bu tezini daha canlı bir şekilde ifade etmek için ahlâkın yatmakta olduğu şuuraltı alandan sıyrılıp, şuurlu ve aynı ölçüde tecrübî olması gerektiğini söylemiştir. COWAN'ın iddiasınca insanlığın bellibaşlı ahlâkî gayeleri kolektif bir şuuraltı durumundadır. İlim bunu satha çıkarabilir. İlim ve ahlâk bu gayeyi gerçekleştirebildikleri takdirde *tecrübî bir hukuk* teorisine kavuşmuş olacağız. COWAN'ın bu teklifleri - âmelî örnekler veremediği cihetle -, birçok delegeler tarafından çekimserlikle karşılandı. Polonyalı delege WROBLENSKİ hukuk ilminde tecrübeciliğin sınırlı olduğunu belirtti. Ona göre hukukî kaideler netice itibarile siyasî veya sosyal gayelere dayanmaktadır. Oysa ki müsbet ilimler alanında yapılan deneylerde belli şartların meydana getirdikleri tesirler ölçülmektedir. Bu itibarla böyle bir tecrübî metodun hukuk alanında olsa olsa trafik ışıklarına veya sağlık işlerine uygulanabilir. Jean RENAULD ise hukukun ana probleminden biri meşruuluk veya gayri meşruuluk olduğunu belirterek, bu problemin deney yolundan halledilebilemeyeceğini ifade etti.

COWAN yapılan itirazlara karşı sadece gençleri bu vakta kadar bâkir kalmış araştırma alanına davet ettiğini, bu yolda başarı kaydedildiği takdirde ferdin problemlerini tatminkâr bir şekilde halle kavuşturan şahsî bir mantık sistemine ulaşabileceğini tekrarladı.

Kongrenin son tebliği Innsbruck profesörlerinden Dr. SCHASCHING tarafından «*Hukuk normu ve sosyal kontrol*» konusunda verildi. Dr. SCHASCHING bu konunun hukuk ilmi, hassaten hukuk sosyolojisi ile diğer sosyal ilimler arasında verimli bir tamamlama sahası teşkil ettiğini belirtti. Ona göre sosyal kontrol alanında yapılan ampirik araştırmalar hukukun direkt olarak sosyal oluşta rol oynadığını göstermektedir. Nitekim mes. endüstri cemiyetinin tipik bir görüşünün sosyolojik tahlili bize sosyal plüralizm, elastikiyet ve bütünleme açısından hukuk normları ile sosyal bünyenin kaç çeşit yoldan birbirlerine tesir ettiklerini ve böylece yekdiğerini karşılıklı sınırladıklarını gösterecektir.

Prof. MAÏHOFFER bu tebliğe temasla hukuk felsefesinin sadece pozitivist esaslara dayatılmasına itiraz etti. Ona göre sosyologlarla filo-

zoflar arasında kesin bir fark vardır. Bu itibarla hukukla hukuk felsefesi arasında bir ayırım yapmak lâzımdır.

Prof. LACAMBRA ise ROUSSEAU, HEGEL, MARX, HEİDEGGER, ORTEGA GASSET gibi ünlü müteffekirlerin kişinin sosyal toplumda bir yabancı gibi kalma fenomenine çeşitli yoldan işaret ettiklerini hatırlattıktan sonra hukuk felsefesinin insandan hareket etmesi lüzumunu tekrar belirtti.

Prof. SCHASCHING yapılan tenkitleri cevablandırırken hukuka git-tikçe büyüyen bir rol düştüğünü ifade etti. Ona göre hukukun görevi bir yandan karmaşık sosyal yapıları bütünlemek (integration), diğer yan-dan düzen kurma suretile toplumun dinamik karakterini kollektif sınırla-malardan korunmaktır.

Bu kongrenin özelliğini mahdut sayıdaki delegelerde, tartışmaların toplu olarak cereyan etmesinde ve problemlerin mahdut cephesi yerine bir kül olarak işlenmesinde özetlemek kabildir. Kongre sonunda yapılan tüzük tadili neticesinde yeni idare heyeti şöyle teşekkül etti: Başkan LAUN, (Almanya) üyeler EMGE (Almanya), BRUSSIN (Finlan-diya), UTZ (İsviçre), VERDROSS (Avusturya), COWAN (Birleşik Ame-rika), Y. ABADAN (Türkiye). Böylece milletlerarası karakteri son tü-zük değişikliği ve seçimlerle kuvvetlenen bu derneğin faaliyetlerinin de Fakültemizin çeşitli bilgi dallarını içersine alması bakımından bundan sonra da daha derin bir bilgi ile takip edilmesi gerektiği kanaatinde ol-duğumu belirtmek isterim.

Doç. Dr. Nermin ABADAN